

ПРИКАЗИ

BRANKO PETRANOVIĆ: The Yugoslav Experience of Serbian National Integration, Est European Monographs, Columbia University Press, New York 2002, 171 p.

Професор др Бранко Петрановић, историчар, педагог, хуманиста неочекивано и тихо је отишао од нас 17. јуна 1994. године. Данас, осам година касније, у библиотеци "Est European Monographs" престижног Њујоршког издавач Columbia University Press, појавио се превод његове књиге "Југословенско искуство српске националне интеграције" (The Yugoslav Experience of Serbian National Integration). Ако се зна да књиге српских и југословенских историчара, посвећене историји југословенске државе, нису превођене на стране језике онда студије проф. Петрановића несумњиво представља прави историографски и културни догађај. Тако се веома заинтересованој читалачкој публици на енглеском говорном подручју, упућеној последњих година на бројне наслове сумњиве вредности који говоре о југословенској кризи и писане од "експерата" за "југословенско питање", пружа прилика да упозна једног српског и југословенског исто-

ричара животно посвећеног теми Југославија.

Историографски оглед посвећен "српском питању", иако први пут објављен сада већ далеке 1993. године, није изгубио на актуелности. Поуздана историографска тумачења, упозорења која изриче историчар заглаван у сложене садржаје XX века, критичка анализа низова историјских чињеница у функцији је супротстављања митовима и стереотипима, епским заменама рационалних сазнања, идеолошки облогама које одбацују стварност. Полазећи од става да је критички промишљено искуство прошлости више него инструктивно и важно, Петрановић подиже глас против олаког одбацивања историјског искуства Југославије и Србије у обе Југославије. У средишту његових анализа је негативно историјско искуство (србофобије, националне издаје, прозелитизам, геноцид...) али и указивање на чињенице попут оних да је Југославија била покушај државне, економске и политичке интегра-

ције. Указујући да је национално питање део демократског преображаја Србије "у Југославији или ван ње" аутор скреће пажњу да се оно увек мора решавати "критичким уважавањем прошлости", "рационалним сагледавањем савремених могућности" и "идентификацијом општих светских тенденција". За њега није прихватљиво "космополитски лежерно" запостављање егзистенцијалног питања српског народа али ни "конзервативно решење српског питања" у духу прошлих времена националне епике.

Проф. Петрановић посебно анализира начине решавања српског питања у прошлости указујући на историјски неуспех модела који је инсистирао на територијално-државном јединству свих Срба у српској држави али и оног који је деценијама опстајао у форми јединства свих Срба у јединственој - федералној Југославији. За њега је: свака фрагментација југословенског простора истовремено његова маргинализација и провинцијализација; мобилизација националних енергија и њихиво усмеравање ка стварању самосталних националних држава знак одлагања нужних друштвених реформи; neodговорно понашање у политици шанса да политички простор захвати стихија која се тешко може контролисати и обуздавати; решавање националног питања нераздвојно повезано са општом демократизацијом друштва, разумевањем новог доба, уочавањем реалности међународних односа, модернизацијом друштва.

Ослањајући се на фасцинантно знање у форми есеја, Петрановић пише о карактеру југословенске интеграције, контраверзама уједињења,

парламентаризму, времену личне власти Александра Карађорђевића, моделима националне нивелације, националним екстремизмима, преуређењу прве југословенске државе. У годинама Другог светског рата његову пажњу привлачи политичко подељено српство, стратегија антантима, идеологије супротстављених покрета, смисао југословенске федерације равнотеже, формирање Србије као сложене федералне јединице. Целину за себе представља део посвећен противречностима југословенског федерализма, трансформацији партизанске федерације, појави национализма, sazревању српског националног питања, суочавању са сломом југословенске државе у коме комунисти постају "гробари Југославије". Историјске анализе су у функцији уочавања перспектива расплета југословенске драме па отуда аутор посебну пажњу поклања међународном фактору, месту и улози интелектуалних елита, ратовима у којима настаје нова национално-државна конфигурација, могућим облицима конституисања Србије у "трећој Југославији" или ван ње. Уочавајући да "српско питање" није маргинално питање европске историје већ проблем чије решавање задире у интересе суседних народа и великих сила аутор напомиње да његово решавање, у складу са међународним односом снага мора бити етапно.

Анализирајући у историјској вертикали физичке моћи српског народа, његову економску снагу, демократски потенцијал, политичку културу, унутрашње политичке деобе и однос снага, међународну подршку, Петрановић је уочавао да изазови последње деценије XX века, са погу-

бним ратовима као средством интеграције, масовним пресељењима становништва, општом криминализацијом, изневеравају аутентичне националне интересе српског народа и удаљују Србију од типа друштва и цивилизацијских стандарда којима је у историји стремила.

У протеклим годинама из заоставштине проф. Петрановића објављено је седам књига и преко двадесет чланака. Америчко издање књиге "*Југословенско искуство српске на-*

ционалне интеграције" (The Yugoslav Experience of Serbian National Integration, East European Monographs, Columbia University Press, New York 2002, 171 p.) придружује се том импозантном опусу. Истовремено, оно омогућује "уграђивање" историографских резултата српских и југословенских историчара у процес међународне размене знања.

Љубограј Димић